

Ateitininkų nuostatos puoselėjant tautinį identitetą

Genutė Gedvilienė

Docentė socialinių mokslų (edukologijos) daktarė
Vytauto Didžiojo universiteto
Socialinių mokslų fakultetas
Donelaičio g. 52–301, LT-44244 Kaunas
El. paštas: g.gedvilienė@smf.vdu.lt

Aurimas Šukys

Istorijos katedros doktorantas
Vytauto Didžiojo universiteto
Edukologijos katedra
Lietuvos istorijos magistras
Baltijos g. 92–41, LT-48217 Kaunas
El. paštas: aurimas_sukys@yahoo.com

Straipsnyje nagrinėjama ateitininkų samprata lietuvių emigrantų bendruomenės atžvilgiu bei jų pastangos išsaugoti savo identitetą sukuriant stiprios tautinės bendruomenės – diasporos – veikimo modelį po Antrojo pasaulinio karo. Taip pat pateikiamos lietuviškumo išsaugojimo programinės gairės. Straipsnis parašytas remiantis J. Girniaus, M. Krupavičiaus, A. Maceinos, A. Sužiedėlio ir kitų ateitininkų idėjų teorine analize.

Pagrindiniai žodžiai: lietuvių diaspora, tautinė tapatybė, ateitininkai, katalikas, tėvynės meilė, pareiga, tautiškumo puoselėjimas.

Pasikeitusi geopolitinė ir ekonominė Rytų Europos situacija verčia iš naujo mąstyti apie šiam regione gyvenančių žmonių tapatybę. Egzistuojant sovietiniam režimui lietuvių tauta, kaip ir kitos Rytų Europos tautos, tiesiogiai patyrė politinės valdžios kišimąsi į jų asmeninį gyvenimą. Tokio totalitarinio režimo pėdsakai ryškūs šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Griuvus sovietiniam režimui, prasidėjus ekonominei krizei, tūkstančiams lietuvių išvažiavus dirbti ir gyventi svetur, iškilo labai aiški lietuvių tapatybės problema. Kadangi politinis sovietų mechanizmas sąmoningai stengėsi naikinti etnines lietuvių šaknis kurdamas „homo sovieticus“ rūšį, atgavus Lietuvai nepriklausomybę, o šalies gyventojams tapus laisviems, dalis lietuvių, sprendami savo ekonomines, socialines ar asmenines problemas, aiškiai negalėjo suprasti, kas jie yra. Kalba, religija, papročiai, valgis, sportas, įvairios ki-

tos politinės, kultūrinės ar ekonominės struktūros, pagaliau kraštas – kiekvienas iš šių išvardytų bruožų skirtingai galėjo veikti lietuviškumo sampratą.

Tokioje dabartinės Lietuvos situacijoje gali būti labai naudinga lietuvių inteligentų katalikiškos organizacijos „Ateitis“ emigracijos patirtis. 1944 m. baigiantis Antrajam pasauliniam karui Europoje Lietuvai iškilo antros sovietinės okupacijos grėsmė. Daug gyventojų, tarp kurių buvo nemažai ateitininkų, pasitraukė į Vakarų. Iš pradžių Vokietijoje, vėliau JAV susikūrė didelė lietuvių kolonija, kurią būtų galima pavadinti lietuvių diaspora. Nesitikint greitai sulaukti tėvynės laisvės, ateitininkams tremtiniais, kaip ir kitiems lietuviams Vakarų pasaulyje, teko kurti planus, kaip padėti atkurti Lietuvos nepriklausomybę gyvenant toli nuo gimtosios šalies. „At-eities“ sąjūdžio veikimo programoje tautiškumo

principas buvo iškeltas į pirmąją vietą. Atsidūrę patrauklioje, materialiai aprūpintoje ir liberalioje Vakarų visuomenėje, jie turėjo spręsti tautinės ištikimybės savajam kraštui bei lietuviybės išsaugojimo emigracijoje problemą. Šiam tikslui buvo pasitelkta turtinga ateitininkų organizacijos pedagoginė patirtis, kaupta nuo 1911 m. Tuo metu ateitininkų ideologiją formavo prof. P. Dovydaitis, kun. A. Dambrauskas-Jakštas, prof. S. Šalkauskis ir kiti. Ateitininkų tautines nuostatas, lietuviybės išsaugojimo programas išeivijoje geriausiai atspindi pagrindinių organizacijos ideologų: A. Maceinos, kun. S. Ylos, J. Girniaus, A. Sužiedėlio, M. Krupavičiaus, parašytos knygos ir straipsniai. Taip pat prie jų šliejasi Ateitininkų federacijos vadų, atskirų sąjungų valdybos narių pažiūros ir principai, atspindintys ateitininkų ideologijos perspektyvą.

Taigi šiame straipsnyje nėra siekiama ateitininkų emigrantų nuostatas tiesiogiai lyginti su dabartinės Lietuvos situacija. Turint omeny visiškai pasikeitusias politines, ekonomines Lietuvos sąlygas, žmonių pasaulėžiūrą, globalizacijos tempus, būtų labai tiesmukiška ateitininkų keltus imperatyvus primesti dabarties lietuviams, tiek likusiems tėvynėje, tiek emigravusiems. Tokį darbą galėtų atlikti šiam tikslui skirtas tyrimas. Aišku vien tai, kad nemažai dabartinės Lietuvos tapatybės kūrėjų pritartų tiek J. Girniaus, tiek M. Krupavičiaus bei kitų ateitininkų mintims saugoti kalbą, stiprinti lietuvių bendruomeniškumą, puoselėti etninę kultūrą, neprarasti autentiškų vertybių (R. Grigas, B. Genzelis, A. Gaižutis, V. Bagdonavičius, L. Astra, I. Trinkūnienė ir kt. 2006). Kitaip svarstant, Lietuvos narystė ES, lietuvių tautos Lietuvoje delokalizacijos trauma, demografinė problema ir kiti iššūkiai bei problemos primygtinai verčia ieškoti naujų tautinės tapatybės iš-

raiškos būdų (A. Krupavičius, V. Šarkutė, V. Laurėnas, V. Stankūnienė ir kt. 2006).

Šiam darbui daugiau aktualumo teikia ir tai, kad nagrinėjama tema yra labai mažai rašyta. Galima būtų išskirti A. Sverdiolo įvadinį straipsnį (1991) J. Girniaus ir A. Maceinos raštų tomams. Taip pat, be abejo, būtina pastebėti, kad paskutiniaisiais metais specialiai ateitininkijos istorijai savo tyrimų dėmesį darbuose skiria I. Bučinskytė.

Tyrimo objektas – ateitininkų nuostatos lietuvių diasporos atžvilgiu.

Šio darbo pagrindinis **tikslas** – atskleisti ateitininkų nuostatas lietuvių diasporos atžvilgiu ir jų pasirinktus būdus siekiant išsaugoti lietuvišką identitetą emigracijoje.

Straipsnyje bus aptariami šie **uždaviniai**:

1. išanalizuoti ateitininkų sampratą tautos ir išeivijos atžvilgiu;
2. ištirti tautinio sąmoningumo šaltinius;
3. išskirti ateitininkų konservatyviojo ir modernaus požiūrio į lietuvių diasporą aspektus;
4. pateikti ateitininkų lietuviybės išsaugojimo emigracijoje programines gaires.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros, dokumentų ir lyginamoji analizė.

Tauta kaip kultūrinė ir moralinė bendruomenė

Netekę savo gimtojo krašto ir teisės į jį sugrįžti gyventi, ateitininkai emigrantai turėjo ieškoti būdų, kaip suteikti prasmę savo tautinei egzistencijai, kaip įtikinti lietuvius, kad tauta ir toliau gali egzistuoti be krašto. Vienas iš tokių būdų buvo su didele bendruomene persikelti į atokesnę nuo kitų baltųjų civilizacijų vietą ir sukurti kolonijinę lietuvių valstybę (A. Adomėnas, 2003). Kitas būdas buvo ieškoti argumentų, iš-

keliančių tautos, kaip žmonių sąmoningos bendruomenės, susietos tarpusavio moraliniais ryšiais, sampratą. Tautos kaip sąmoningos kultūrinės bendruomenės, lygmuo apsaugotų lietuvių diasporą nuo išnykimo Vakarų visuomenėje. Tokio argumento vieną iš geriausių sisteminių išdėstymų galima rasti J. Girniaus knygoje „Tautos ir tautinės ištikimybės“ (1961).

Sekant J. Girniumi, apibrėžiant tautą kaip kultūrą, nurodomas objektyvusis tautos pobūdis. Tuo tarpu kultūrinė kūryba vyksta kaip žmogiškųjų idėjų objektyvacija, kurių šaltinis yra žmogus. Būtent žmoguje yra pirminė kultūros „vieta“. Jis išoriniame pasaulyje objektyvuoja savo žmogiškosios būties gelmėse kylančias idėjas. Kultūra susieja tautos narius objektyvuoju ryšiu. Jie yra kuriantieji subjektai. Jie negali būti vien tik kultūriniai objektai. Iš tokių J. Girniaus svarstymų savaime peršasi mintis, kad kultūra kuria tautą, o tauta kultūrą. Arba galima sakyti, jog tauta kuria pati save kurdama savo kultūrą. Todėl, kad ji yra ne objektas, bet ir subjektas. Ji yra ne vien kultūrinis produktas, bet ir žmogiškoji bendruomenė. Faktinis buvimas dar iš tiesų nereiškia žmogiškosios egzistencijos. Žmogiškajai egzistencijai žmogus prisikelia per kūrybą pasitelkdamas savo sąmonę. Ji aktualizuoja laisvo apsisprendimo galimybę. Savimonė yra laisvai kuriančiojo žmogaus ženklas. Kolektyvas negali turėti individualios „aš“ sąmonės. Tačiau kolektyvo nariai gali susitelkti į „mes“ sąmonę. „Todėl, sakome, bendruomenė susitelkia savaime: iš pradžių bendruomeniniai ryšiai yra daugiau pasąmoniškai jaučiami, tik vėliau jie išskyla individų sąmonėje, tuo būdu kuriantis sutelktinei bendruomenės sąmonei. Šituo keliu vyksta ir tautinės sąmonės formavimasis“ (J. Girnius, 1995, p. 45).

Tauta galutinai susiformuoja kaip tauta tuomet, kai subręsta ir išbunda sutelktinė sąmonė.

Jei tautinė sąmonė nėra prasiskleidusi, tai ji pati savęs nežino. Ji tokiu atveju yra tolygi etninei bendruomenei. Todėl, „Tautos ir tautinės ištikimybės“ autoriaus manymu, etninė bendruomenė galėtų būti tautos pradinė stadija. Kai subręsta tautinė sąmonė, etninė bendruomenė tampa tauta. Žiūrint į tautą kaip į faktinę bendruomenę, galima sakyti, kad tauta – tai kultūra. Žiūrint į tautą kaip į savo vienybę pripažįstantį ir išpažįstantį kolektyvą, galima suprasti, kad tauta – tai sąmonė ir valia.

Pasiremdamas kitais Vakarų mąstytojais, J. Girnius eina prie kitos tezės. Tautinė sąmonė įkvėpia „sielą“. Tautos nariai suvokia save kaip bendruomenę ir toliau tuos ryšius plėtoja. Tautinė sąmonė suvokdama tautinės individualybės savitumą kartu įpareigoja gyventi savo tautai, puoselėti tradicijas, rūpintis jos kultūros pažanga, jaunimo auklėjimu ir kt. „Faktinę tautos vienybę tautinė sąmonė pakelia į moralinę vienybę“ (J. Girnius, 1995, p. 47). Jei etninėje bendruomenėje žmonės sieja išoriškai objektyvūs dalykai: bendra kilmė, kraštas, bendras elgesys ir kt., tai tautos stadijos bendruomenės narių sąmoningumas yra pakeliamas taip, kad pastarieji supranta ir jaučia savo tautos vertybes. Nariai pajaučia laisvę ir atsakomybę už tai, ką jie daro savo tautoje, ir apskritai, kas jos laukia ateityje.

Taigi, matome, jog ateitininkų vadas J. Girnius, filosofškai tyrinėdamas tautos susidarymo, tautinės savimonės augimo principus, lietuviams emigrantams leidžia suprasti, kad gimtojo krašto netektį galima kompensuoti didesniu lietuvių diasporos sąmoningumu. Svarbiausias dalykas, ką emigrantai turi padaryti, gyvendami toli nuo tėvynės ir neturėdami lietuviškos aplinkos, – pasijausti esantys tauta, susiburti į bendruomenę ir savo veikla susikurti lietuvišką kultūrą svetimoje valstybėje. Tokios bendruomenės, dias-

poros kultūriniai laimėjimai, gilesnis tautinių vertybių supratimas ir šito supratimo išraiška turėjo padėti visiškai atsilaikyti prieš nutautėjimo procesą.

Prie pasakytų J. Girniaus minčių labai gražiai šliejasi ir to meto išeivijos Santaros–Šviesos narių samprotavimai apie tai, kad tautiškumas skatina individą įsitraukti į socialines ir politines grupes ar valstybines bendruomenes. Jų nuomone, dėl individo netobulumo iškyla tautos ir valstybės reikmė (V. Krivickas, 1993, p. 16). „Į žemę neįaugusi karta“ turi galimybę ipleisti savo šaknis ir išgyventi laiką kurdamą, puoselėdamą „Gyvosios Lietuvybės ideologiją“ (V. Kavolis, 1993, p. 432). Matome, kad ir tarp liberaliai nusiteikusių išeivijos intelektualų tautiškumo, bendruomeniškumo principas tuo metu nebuvo visai svetimas.

Tautinio sąmoningumo šaltiniai: pareiga ir tėvynės meilė

Skatindami savo tautiečius nenutautėti, skirtingi ateitininkų autoriai pateikė du pagrindinius tautinio sąmoningumo šaltinius, dvi vertybes: pareigą ir tėvynės meilę. Vieni iškėlė pareigą į pirmą vietą, nustumdami patriotinius jausmus į antrą. Kiti mąstydami panašiai teikė daug reikšmės tėvynės meilei, kaip tikrajam tautinio gyvastingumo šaltiniui.

A. Sužiedėlis, svarstydamas tautinės ištikimybės klausimą, pritarė įvairių filosofų minčiai, kad žmogus gyvenime remiasi trimis savo galiomis: protu, valia ir jausmais (A. Sužiedėlis, 1956, p. 73). Žmogus apsisprendamas dėl savo tėvynės turėjo vadovautis ne jausmais, bet protu ir valia. Tautinis susipratimas – „tai yra šviesus proto pažinimas, supratimas tėvynės, kaip etinės vertybės, kaip moralinės pareigos, ir tvirtas valios patenkimas, nusistatymas šitą pareigą vykdyti“

(J. Girnius, 1995, p. 86). Taigi tauta – etinė moralinė vertybė, šventa pareiga, kurią turėjo atlikti sąmoningas žmogus.

Šiam požiūriui pritarė ir A. Sužiedėlis citavo M. Krupavičius. Jo nuomone, tėvynė negalėjo būti mitas, svaja arba tik gražus pasakojimas. „Tėvynė yra didelė visuomeninė pareiga, nuolatos gyvenanti ir kaip gyvas organizmas keičianti tikrovę ir savo veidą“ (M. Krupavičius, 1959, p. 90). Tėvynė sutilpo išeivių sielose, kolektyvinėje valioje, nes ji neturėjo savo žemės. M. Krupavičius pripažino, kad tokios tėvynės daug kas galėjo nemėgti, tačiau tai, jo manymu, buvo vienintelė reali ir neišgalvota tėvynė.

A. Sužiedėlis neneigė žmogaus patriotinių jausmų. Jis, turėdamas omeny natūralų jaunosios kartos prisirišimą savo jausmais ne prie Lietuvos, bet prie svetimos žemės, kurioje jie gimė, pirmą vietą suteikė protui, o ne jausmams. Šitaip buvo norima paskatinti jaunuolių sąmoningumą lietuvių tapatybės atžvilgiu. Jausmų vaidmuo, A. Sužiedėlio manymu, antracilis, bet taip pat svarbus. Jausmai galėjo paliesti žmogų dainuojant lietuviškas dainas, žavintis didinga Lietuvos praeitimi ir kitokiais atvejais.

Lyg pritardamas A. Sužiedėliui, J. Girnius pirmenybę irgi atidavė tautinei sąmonei. Tačiau jis taip pat daug dėmesio skyrė jausmams. Jo teigimu, tautinė sąmonė galėjo išsiskleisti konkrečiame individe tik per patriotinius jausmus. „Patriotizmas tautinę sąmonę padaro dinamine jėga“ (J. Girnius, 1995, p. 48). Gryna tautinė sąmonė būtų buvęs šaltas, abstraktus žinojimas, kuris nieko bendra nebūtų turėjęs su žmogumi. Toks žinojimas negalėtų žmogaus uždegti, neįkvėptų kurti, veikti. „Patriotizmas tautinę sąmonę pripildė meile...“ (J. Girnius, 1995, ten pat). Jis susiejo asmenį su tauta dvasiniu, moraliniu ryšiu. Šitaip puoselėjamos vertybės turėjo

tapti mylimos, o nelikti vien faktais, kuriuos galima pažinti, tačiau negalima mylėti. Kadangi tautos pažinimas buvo suprashtas geriau negu matematikos ar chemijos formulų analizė, jis turėjo skverbtis per vertybes. O tai galiausiai pasireiškė meile. Žmogus galėjo pamilti savo tautos vertybes nuoširdžiai jas atskleidamas. Anot autoriaus, jų neįmanoma įrodyti. Taip būtų vėl peršokta iš tautinės tikrovės į mokslo sritį. Meilė galėjo būti tik laisva. Jei ji įpareigotų savo tautos atžvilgiu ką nors įgyvendinti, tai ji tai galėjo atlikti iš vidaus jausminių pagrindų. Ji turėjo gaivinti visas pareigas. Ateitininkų ideologas apeliuodamas į žodžio „tėvynė“ įvairiomis kalbomis semantiką, sulyginio tėvynės ir jos vaikų santykį su motinos ir jos vaikų šeimoje santykiu.

Tautinio apsisprendimo jausminį pagrindą akcentavo ir R. Šliažas. Jo manymu, su tauta išėivius siejo tiek gamtinė aplinka, tiek subjektyvūs jausmai, meilė: „pagrindinis santykis su tauta, visas tautiškumas, yra paremtas ant meilės, o ne ant atsakymo, kodėl aš turiu būti tuo“ (Ateitis, 1963, p. 80).

Didėjant grėsmei nutautėti, jaunajai kartai vis dažniau kvestionuojant pamatines vyresniųjų vertybes, sentimentus gimtajam kraštui, lietuviškumo išsaugojimo apologijoje vis labiau turėjo stiprėti moralinis imperatyvas. Likti lietuviu turėjo būti moralinis, protu paremtas apsisprendimas. Deja, tai tapo nelabai priimtina patriotizmo forma jaunajai kartai. Todėl po Stalino mirties atsivėrusios naujos galimybės susisiekti su kraštu, pažinti Lietuvos realią situaciją galėjo tapti ir pagaliau tapo nauju emigrantų tautinės gyvybės šaltiniu. Okupuotoje Lietuvoje apsilankiusių jauniosios kartos atstovų liudijimai, Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos pasirodymas išėivijos spaudoje tai patvirtina.

Ateitininkų tautinių nuostatų ir jų keltų uždavinių išsaugoti tautinį identitetą diferenciacija

Nors Pasaulio Lietuvių Bendruomenės idėja tapo priimtina daugeliui po pasaulį išsisklaidžiusių lietuvių bendruomenių, visuomeninės organizacijos vertino ją įvairiai. Pirmiausia čia išsiskyrė katalikiškosios ir liberaliosios išėivijos visuomenės pusės.

Pirmajai atstovavo krikščionys demokratai, Lietuvių Frontas (LF), ateitininkai bei kitos katalikiškos organizacijos. Katalikai, ateitininkai per LF'ą, Vyriausiąją Lietuvos išlaisvinimo komitetą (VLIK'ą) inicijavo PLB sukūrimą. Šiame darbe jie taip pat bendradarbiavo su išėivijos tautininkais ir kairiųjų organizacijomis. 1949 m. priimta Lietuvių Charta padėjo pamatus pasaulinės lietuvių organizacijos sukūrimui.

Liberaliajai išėivijai atstovavo Santara–Šviesa. Santaros–Šviesos federacijos požiūris į bet kurią išėivijos veiklą buvo pakankamai liberalus. Pirmiausiai taip buvo gal dėl to, kad santarininkai – intelektualų sambūris, kurie individualizmą aukštino labiau už bet kokią kolektyvinę veiklą, nors pastarosios, kaip jau buvo minėta anksčiau, taip pat neišsižadėdavo. Jie rezervuotai žiūrėjo į ateitininkų ir jiems pritariančių organizacijų siekį sukurti ir palaikyti stiprią lietuvių bendruomenę saugantis gyvenamosios vietos kultūrinės ir visuomeninės įtakos. Jie manė, kad jų kūrybinės pastangos išėivijos lietuvių visuomenei buvo naujoviškos ir neįprastos. Santarininkai jautėsi „lietuvių visuomenės viduje svetimi, nuolatinėje įtampoje su mase, kaipsyk dėl to, kad Santaros–Šviesos kūrybiškumas ir dvasia yra labai nekonformistiški, žymiai atskilę nuo tradicinės lietuviškosios kultūros apraiškų dvasios“ (M. Druga, 1993, p. 440). Tuo tarpu kultūros liberalai aktyviai dalyvavo savo gyvenamos

šalies intelektualiniame gyvenime: tiek Amerikoje, tiek Europoje. Taip pat, reikia priminti, kad jie buvo neabejingi tėvynės atžvilgiu ir pirmieji ėmėsi iniciatyvos užmegzti ryšius su okupuota Lietuva.

Toliau peržvelgsime, kaip atskiri ateitininkų vadai suprato lietuvių išeivijos padėtį, kokius tikslus ir uždavinius jai kėlė. Bus aptartas konservatyvusis ir modernusis požiūris į lietuvių išeiviją. Tuo tikslu pateiksime ir palyginsime ateitininkų vadų: M. Krupavičiaus, J. Girniaus, A. Maceinos, – išeivijai keltus uždavinius, jų sudarytas programas palaikyti tautinę savimonę emigracijoje.

Konservatyvioji išeivija ir jos uždaviniai

Konservatyviąją egzilio sampratą geriausiai įkūnijo M. Krupavičiaus nubrėžtos išeivijos veikimo gairės. Ateitininkas, krikščionių demokratų vadas, VLIK'o pirmininkas M. Krupavičius išeivijos vaidmenį tautos gyvenime, jos tikslus, uždavinius bei išlikimo pavojus apmąsto savo knygoje „Lietuviškoji išeivija“ (1959). Autorius, skirtingai negu kai kurie kiti išeivijos vadai, skyrė ypatingą vaidmenį emigravusiai tautos daliai. „Lietuva bus tokia, kokie bus lietuviai, pirmoji eilė – kokie būsimės mes išeiviai“ (M. Krupavičius, 1959, p. 76). Viena iš tokios nuostatos priežasčių buvo išeivių geresnės sąlygos išsaugoti religines ir tautines vertybes negu tiems, kurie pasiliko okupuotoje Lietuvoje. Jo nuomone, visi išeivijos nariai turėjo suprasti, kad ji buvo ne atplaiša, bet tautos dalis, kuriems tuometinė gyvenama žemė tegalėjo būti laikina pastogė. Kaip emigravę žmonės suvaidino svarbų vaidmenį daugeliui Europos tautų: Mazzinis ir Garibaldi Italijos suvienijimo kovose, JAV airiai – prieš britų priešiškamą Airijos nepriklausomybei

įtvirtinti, – taip turėjo pasielgti ir lietuviai emigrantai. Sekdamas 1831 m. išeivių mintimis, M. Krupavičius kėlė reikalavimą išeiviui, kad būtų pilnas tobulas ir išmintingas žmogus. „Žuodmai tautai reikia kurti reikalingiausią ir brangiausią vertybę – tobulą žmogų“ (M. Krupavičius, 1959, p. 83). Jei lietuvis emigravo turėdamas ydų, tai atgal į savo žemę turėjo grįžti be jų: geresnis, tobulesnis, ištikimesnis.

Šis ateitininkų vadas išeivijai kėlė du pagrindinius tikslus: *pirma*, išsaugoti savo „veidą ir charakterį“ – išlaikyti savo kalbą, meną, literatūrą, tradicijas, t. y. išsaugoti savo lietuvišką kultūrą; *antra*, išlaikyti gyvą ryšį su tauta ir tėvyne, kovoti dėl jos laisvės. Šitap konservatyvusis išeivijos sparnas kvietė visus emigrantus laikyti save kovotojais. „Dėl jų (išeivijos pagrindinių tikslų – *aut. past.*) mūsų išeiviškas gyvenimas yra karo būklėje, o mes išeiviai – kariai“ (M. Krupavičius, 1959, p. 86). Viena vertus, „kariams“ buvo taip pat akcentuojama tarnystės savo tautai principas, kuris labiau negu kiti tikslai būtų vienijęs lietuvius emigrantus. Kuo išeivija būtų tapusi sąmoningesnė, tuo ši tarnystė būtų buvusi stipresnė.

Šioje vietoje taip pat įdomu pastebėti prof. A. Maceinos diskusijas „Ateityje“ su kitais ateitininkais (Ateitis, 1975). Jis, kaip ir M. Krupavičius, radikalizuoja lietuvių emigrantų nuostatas vadindamas juos tremtiniais. Tik jei M. Krupavičius kalba apie emigrantus perkeltine prasme kaip apie karius kartu keldamas labai aiškias politines aspiracijas, tai A. Maceina, aiškindamas protesto ir tremties sąmonės sampratą, remiasi egzistencinės filosofijos principais. Filosofo nuomone, visi ateitininkai turėjo jaustis tremtiniais, nes tremtinio sampratą lėmė ne subjektyvūs veiksniai, bet objektyvus prarastos, okupuotos tėvynės faktas. Ir visi ateitininkai turėjo būti protestuotojai, nes jiems emigracijoje reikėjo apsi-

ginti nuo išnykimo amerikietiškoje ar vakarietiškoje kultūroje, protestuoti prieš tėvynės okupaciją ir tikinčiųjų persekiojimus Lietuvoje. Taip pat protesto sąmonė turėjo atskleisti sovietinės santvarkos melą, komunistinę propagandą. Deja, A. Maceinos tremtinio ir protesto sąmonės pozicijos nelabai palaikė ne tik to meto jaunieji, bet ir senieji ateitininkai, kurie nenorėjo savęs vadinti tremtiniais. Tačiau ši A. Maceinos sukelta diskusijų banga parodė dar vieną ateitininkų, lietuvių išeivijos bandymą išsaugoti ir puoselėti savo tautinę bendruomenę.

M. Krupavičius, toliau plėtodamas tarnavimo savo tautai principą, išskyrė „šventą pareigą“ tautos atžvilgiu bei tėvynės meilę. Būtent šie du veiksniai turėjo taip pat vienyti išsisklaidžiusią po visą pasaulį lietuvių emigrantų bendruomenę. Dėl „šventos pareigos“ atlikimo savo tautai, tėvynei, kaip jau buvo pastebėta anksčiau, jis visiškai pritarė A. Sužiedėliui. Vieningos bendruomenės pavyzdys yra žydų tauta, nes, anot jo, ji sugebėjo išvengti tokių tikslų, kurie ją skaldė.

M. Krupavičius siūlė tokią diasporos kūrimo ir palaikymo programą:

- 1) iš įvairiose vietose imigravusių lietuvių sukurti „gyvą lietuvišką organizmą“,
- 2) tokia lietuviška organizacija turi vystyti savo kultūrą, kuri yra krikščioniškos prigimties,
- 3) lietuviškos visuomenės narį išauklėti lietuvių patriotą, tvirto tikėjimo, tautos reikalus laikantį svarbiausiu dalyku, siekiant savo individualių tikslų,
- 4) išauklėti inteligentų ir savo srities specialistų kartą, kurie atkurtų išlaisvintą Lietuvą visose srityse,
- 5) kiekvienam išeiviui išugdyti pareigą grįžti į Tėvynę,
- 6) remti VLIK'ą, PLB'ę, Amerikos lietuvių tarybą (M. Krupavičius, 1959, p. 74).

Kaip matome, šioje programoje iškeliama emigrantų bendruomeniškumo, patriotizmo, lojalumo, krikščioniškumo principai. Krikščionių demokratų lyderis norėjo matyti laisvą krikščionišką Lietuvą. Kalbėdamas apie kovą už tėvynės laisvę ir lietuviybės palaikymą emigracijoje, jis dažnai rėmėsi teologine argumentacija. Todėl M. Krupavičius ypatingą vaidmenį priskyrė kunigams. Jo manymu, jie rūpinosi dorovės reikalais. Todėl jiems ir tėvynės meilė turėjo būti pašaukimo sritis. Vieną iš svarbiausių išeivijos gyvavimo šaltinių – tėvynės meilę, jis tiesiogiai siejo ir kildino iš meilės Dievui: „Tėvynės meilė yra tos didžiosios Dievo meilės atžala ir atspindys“ (M. Krupavičius, 1959, p. 93). Tėvynės meilę sudarė ne vien sentimentai ir jausmas, bet amžinoji teisė, įrašyta į žmonių ir daiktų prigimtį bei plaukianti iš Dievo. Jei pirmos pakopos tėvynės meilė buvo instinktinė ir protinė, tai aukščiausiu lygmeniu ji susiliejo su dvasine Katalikų Bažnyčios meile. Iš čia išplaukė svarbi išvada, kad „sąmoningas ir geras praktikuojantis katalikas gali būti pilnutinis ir tobulas patriotas“ (M. Krupavičius, 1959, p. 96). Toks katalikas niekada negalėtų nutautėti. Todėl iš čia išplaukė dar vienas teiginys: kadangi gimtoji kalba ir tėvynės meilė yra prigimtinis, Dievo duotas dalykas, todėl sąmoningas šių dviejų dalykų išsižadėjimas yra nusikaltimas.

Peržvelgus šiuos pagrindinius M. Krupavičiaus teiginius yra visiškai aišku, kad konservatorių nuomone, tik katalikiškoji išeivijos dalis buvo perspektyvi diasporos kūrėja ir saugotoja. Liberalieji, atrodo, autoriaus visai ignoruojami. Greičiausiai tokį požiūrį lėmė dar iš nepriklausomos šalies išsivežtas religingos, krikščioniškos Lietuvos įvaizdis. Atrodo, kad istorinės aplinkybės vertė nuolatos tiek lietuvių tautiškumui, tiek katalikiškumui būti rezistencinės būklės. Gal todėl autorius buvo giliai įsitikinęs, kad ir

toliau išliks glaudus tautinių ir religinių vertybių ryšys ir kad tokios svarbios vertybės: pareiga ir tėvynės meilė, išeivijos vienybė, tobulumo siekimas – bus ilgai gyvos dėl tų pačių emigrantų krikščioniškų nuostatų. Analizuojant M. Krupavičiaus diasporos kūrimo programos punktus, labai aiškiai galima išskirti Lietuvos išlaisvinimo idėją, aktyvų dalyvavimą lietuvių emigrantų bendruomeniniame gyvenime. Šie tikslai jam, kaip buvusiam nepriklausomos Lietuvos ministrui, VLIK'o pirmininkui, turėjo politinį atspalvį.

J. Girniaus programa išsaugoti lietuvių emigracijoje

Gyvenimas svetimame krašte, „Tautos ir tautinės ištikimybės“ autoriaus nuomone, negalėjo panaikinti priklausomybės lietuvių tautai. Lietuviai, kaip ir visi kiti žmonės, priklausė savo tautai savo visa būtimi. Tai turėjo būti tas dvasinis ryšys, kūryba, kuriuo kiekvienas tautos narys dalijasi su kitais. „Tikra prasme palikti Lietuvą – tai jai mirti nutaustant“ (J. Girnius, 1995, p. 72). Todėl pareiga mylėti savo tautą neturėjo sumažėti svetur. J. Girnius manė, kad tautos išdaviku galima vadinti tą tėvynainį tuomet, kai šis ne palieka savo kraštą, bet pakeičia tautybę. Tautos išdavimą lemtų kiekvieno individualus sprendimas. Kiekvienas žmogus renkasi – arba susilieta su svetima kultūra, arba išlaikyti ir toliau puoselėti savo tautines vertybes.

J. Girnius, pasiremdamas kitais mąstytojais, plačiai vartojo kaltės sąvoką. Jo manymu, kiekvienas nutaustimas slepia savųjų palikimo kaltę. Bet tos kaltės galima ir nejausti, nes tai yra ne vieno veiksmo, bet ištisinio vyksmo rezultatas. Iš pradžių tai gali būti tėvų kaltė, kad vaikai paliekami nutaustėti. Subrendęs žmogus nebegali teisintis dėl savo tėvų aplaidumo ir jis būtų tie-

siočiai atsakingas už nežinojimą: kalbos nemokėjimą, istorijos nepažinimą, ryšių su tautiečiais nepalaikymą. Kadangi nutaustimas buvo kolektyvinis reiškinys, todėl lietuviybės išsaugojimas irgi turėjo būti bendruomeninis reiškinys – visų kova. Kad nutaustimas nebuvo neišvengiamas, J. Girnius pateikė žydų tautos pavyzdį. Žydai per du tūkstančius metų išlaikė savo tautinį identitetą. Jiems tai padaryti padėjo jų nacionalinė religija. Žydai nutaustimą visuomet išgyveno kaip nusikaltimą, nusižengimą savo sąžinei. J. Girniaus mintis kartojo atskirų ateitininkų sąjungų valdybų pasisakymai, kur buvo vartojamos žydiškos Senojo Testamento sąvokos, lietuvių tremtinių situacija prilyginama Mozės vadovaujamos tautos kelionei į pažadėtąją žemę (Ateitis, 1954, p. 58). Krikščionybę J. Girnius laikė viršesnę nei tautos, todėl, jo nuomone, ji galėjo būti tautinio atsparumo šaltinis. Mąstytojas taip pritarė M. Krupavičiaus minčiai, jog tobulas katalikas niekuomet negalėtų nutausti.

Nuo bendruomeninių pastangų atsilaikyti, nenutausti, J. Girnius prieina prie Pasaulio Lietuvių Bendruomenės idėjos. J. Girniaus nuomone, priklausyti Pasaulio Lietuvių Bendruomenei reiškė likti ne tik lietuvių kilmės, bet ir dvasios. Pirma, PLB buvo įkurta tam, kad suvienytų visų lietuvių pastangas išsaugoti savo tautinį tapatumą veikiant savo gyvenamoje šalyje, antra, kelti okupuotos Lietuvos klausimą tarptautinėje erdvėje. PLB turėjo būti bendruomenė ir organizacija vienu metu. Bendruomenė, nes ji intencine, moraline prasme siekė būti visuotinė, bet kurio krašto lietuvių išeivių bendruomenė. Organizacija, nes turėjo savo vadovybę, narius, įstatus, tikslus, priemones jiems pasiekti. Faktiškai tokiai organizacijai priklausė ne tik tie, kurie dalyvavo jos veikloje. J. Girniaus nuomone, PLB tikslas apėmė visus, net ir nutaustėjusius lietuvius. Tokia bendruomenės samprata rėmė-

si kilmės faktu, o iš šio fakto kilo moralinė pareiga būti lietuviu. PLB tikslas turėjo būti, kad kiekvienas lietuvis jai aktyviai priklausytų. Jei-gu priklausymas PLB buvo moralinė pareiga, todėl buvimas tik šalia jos galėjo būti supras-tas kaip nusikaltimas. Visos lietuviškos organizaci-jos tiesiogiai ar netiesiogiai, J. Girniaus many-mu, buvo įtrauktos į PLB veiklą ir sudarė vieną moralinę visumą. Keturi pagrindiniai uždavi-niai, susiję su šios organizacijos veikla turėjo bū-ti: 1) palaikyti gyvą ryšį su tėvų kraštu, 2) tarp savų puoselėti brolišką meilę, 3) aktyviau reikš-tis tautinės kultūros srityje, 4) ugdyti jaunąsias kartas sekti savo tėvų kartą (J. Girnius, 1995, p. 107).

J. Girnius pažymėjo, kad tautinės vienybės principą iškėlė Lietuvių Charta. Ji rėmėsi tauti-niu broliškumo jausmu ir sąmone. Visi lietu-viai, remiantis Charta, tarpusavy turėjo būti kaip broliai, nes buvo vienos tautos vaikai. Meilė Lie-tuvai turėjo pasireikšti per meilę kiekvienam lie-tuviui, ir atvirkščiai. Taip pat vėl filosofas ak-centavo aktyvumą: nepakako vien ne būti kam nors prieš, bet lygiai taip pat reikėjo siekti būti broliu kiekvienam lietuviui konkrečioje situa-cijoje. Tautinė vienybė įpareigojo imtis atsako-mybės už kitus. Ypač tai pabrėžtinai svarbu nu-tautimo grėsmės akivaizdoje. Taigi lietuviybės puoselėtojo iškelti imperatyvai reikalavo ypatin-gų žmogaus pastangų. Kyla natūralus klausimas, ką reikėjo daryti egzistuojant „blogiesiems“ lie-tuviams, kurie nenorėjo laikytis šių principų. J. Girnius suprato, kad neįmanoma ir negalima buvo naudoti prievartos, bauginimų, grasinimų, siekiant palaikyti lietuvių vienybę. Todėl vienin-telę sankciją, kurią nutautėjusiam lietuviui au-torius siūlė, buvo „gėda“ prieš bendruomenės narių akis.

Kalbėdamas apie tautinį jaunųjų kartų auklė-jimą, ateitininkų vadas rėmėsi ne pareiga, bet

tautiniu ugdymu. Filosofas suprato, kad parei-gos ilgainiui tampa formaliais reikalavimais ir galiausiai visai pamiršamos. Todėl jis iškėlė už-davinį – „būtina savo vaikus išauklėti tikrais lie-tuviais – ne „iš pareigos“ tokiais besijaučiančiais, o iš tikrųjų jais esančiais ir norinčiais būti, t. y. nusistačiusiais ir savo vaikams perteikti tautinę gyvybę lietuviškose šeimose“ (J. Girnius, 1995, p. 136). J. Girnius tokį auklėjimą formulavo kaip jaunosios kartos įgudymą į lietuviybę mokant gimtosios kalbos, įdiegiant lietuvišką charakte-rį, mokant istorijos, perteikiant tautos kultūri-nius laimėjimus. Tai, kad išeivijos pastangos šio-je srityje buvo vaisingos, apie tai kalba ir kai ku-rių išeivijos jaunųjų lietuvių apsilankymai oku-puotoje Lietuvoje. Jų straipsniai „Ateityje“ liu-dija jų gilų tautinį sąmoningumą, savo tautos is-torijos žinojimą pradedant nuo pagoniškos Lie-tuvos, pereinant didvyriškas kovas su kryžiuo-čiais ir baigiant Antrojo pasaulinio karo pasek-mėmis (P. V. Kisieličius, 1976; J. Kudirka, 1974). Išeivijos moksleivių tautinį sąmoningumą liu-dija ir tas faktas, kad jie siūlė pagalbos savo tau-tiečiams okupuotame krašte įvairius planus – pradėdami nuo siuntinių, moksleivių demonst-racijų Amerikoje, baigdami klausimų dėl Lietu-vos likimo kėlimu radijo laidose, nuolatinėmis diskusijomis moksleivių ateitininkų stovyklose (Ateitis, 1982, Nr. 4, p. 129).

J. Girnius iškėlė keturis tautinio auklėjimo veiksnius: 1) šeimą, 2) liuanistinę mokyklą, 3) vasaros stovyklas, 4) jaunimo organizacijas (J. Girnius, 1995, p. 140). Didžiausias dėmesys buvo teikiamas šeimai. Lietuviškai šeimai iš 13 Lietuvių Chartos punktų skirtas 4. Tačiau skir-tingai nuo Chartos ir kitų išeivijos atstovų pasi-sakymų, J. Girnius neakcentavo grynos lietuviš-kos šeimos kūrimo. Šeimoje vaikas pradėjo savo dvasinį brendimą tėvų kalba. Todėl tėvų uždavi-nys buvo apsaugoti savo vaikus nuo svetimos kul-

tūros per didelės įtakos. Ypač, autoriaus nuomone, mama turėjo rūpintis ne savo vaikų karjera, bet jų humanistiniu auklėjimu. Tėvai galėjo ir turėjo paskatinti vaikus siekti mokytis savo noru lituanistinėse mokyklose. Lituanistinių mokyklų darbą turėjo papildyti vasaros stovyklos, kur pagrindinė šnekamoji kalba buvo tik lietuvių. Lietuvių vasaros stovyklose nebūtų galėję dalyvauti kitataučiai. Stovyklų rengėjai būtų turėję stengtis palaikyti lietuvišką dvasią, organizuoti ne tik oficialiąją, bet ir laisvalaikio programą. J. Girnius teigia, kad „auklėjimas pasiseka tik tada, kai laimimas paties auklėtinio laisvas apsisprendimas (J. Girnius, 1995, p. 145). Jo nuomone, tai puikiausiai sekėsi padaryti jaunimo organizacijoms. Jaunimo organizacijoje vaikas negalėjo jausti autoriteto iš viršaus, priversinio ugdymo, kokį jis patirdavo mokyklose. Todėl čia lituanistinis auklėjimas turėjo būti labai sėkmingas. Organizacija dar buvo svarbi ir tuo, kad, dalyvaujant joje, nariai buvo įtraukti į visą lietuvių bendruomenę. Pritardami J. Girniui, kiti ateitininkai, kaip S. Sužiedėlis, akcentavo šeimos ir organizacijos teigiamą ryšį, mat bręstantis žmogus galėjo per daug atitolti nuo namų ir kartu atsiriboti nuo lietuviškos visuomenės. Toks individualizmas būtų buvęs žalingas tiek asmeniui, tiek visuomenei. Tuo tarpu jaunimo organizacija tvirtai stovėjo prie šeimos židinio ir padėjo asocialius brendimo reiškinius sušvelninti (S. Sužiedėlis, 1949, p. 31).

Reikia pastebėti, kad J. Girniaus idealizmas ir tėvynės meilė yra pagrįstas tikėjimu Lietuvos istoriniu amžinumu, lietuviškos dvasios kūrybišku nemirtingumu, lietuviškos išeivijos pasaulimu įžiebtą drąsą kovai už laisvę, nors paprastai miršta ir tautos, ir kultūros, o išeivija išsirpsta svetimoje visuomenėje. Taip pat šis autorius, projektuodamas lietuviškąją išeiviją, labai aiškiai išskiria etines kategorijas: pareigos, kaltės,

gėdos, atsakomybės už savo bendruomenę, broliškos meilės. Jos ir kartu tautinis sąmoningumas, bendruomeninis gyvenimas, tautinis ugdymas turėjo formuoti lietuvių diasporą.

Konservatyviojo ir modernaus požiūrio į lietuvių diasporą aspektai

Analizuojant M. Krupavičiaus, J. Girniaus programas, galima pastebėti konservatyviojo ir modernaus požiūrio į lietuvių diasporą panašumus ir skirtumus. Konservatyviojo ir modernaus požiūrių į lietuvių diasporą ir jos uždavinius perskyros kriterijai galėtų būti išeivijos ir tautos santykio vertinimas, išeivijos reakcija į ideologines nuostatas, kultūros ir rezistencijos uždavinių santykis.

Abu autoriai vienodai matė išeivijos tikslus: atsilaukti nutautimui ir kitoms lietuvių diasporos grėsmėms, kovoti už tėvynės laisvę. Viena vertus, M. Krupavičiaus kelti reikalavimai dėl tobulo žmogaus išugdyto lietuviams emigrantams buvo daug radikalesni už J. Girniaus nubrėžtas gaires. Kita vertus, ir antrasis autorius labai aiškiai išskėlė pareigos, „šventos pareigos“ reikalą gyventi kartu su tauta, tarnauti jai. Taip pat abiejų autorių argumentacija buvo kreipiamą į stiprios išeivių bendruomenės kūrimą. Jie akcentavo išeivių vienybės svarbą siekiant užsibręžtų tikslų. Šalia pareigos savo tautai visi labai vertino tėvynės meilę. Ne tik pateikti autoriai, bet ir kiti ateitininkų vadai, kurdami lietuvių diasporos viziją, nuolatos apeliavo į etines kategorijas. Daugelis ateitininkų vadų suprato, kad lietuvių emigrantai turėtų pasimokyti iš žydiško bendruomeniškumo suvokimo, kuris yra aiškiai paremtas ištikimybės ir kaltės savo tautai principais.

Tačiau M. Krupavičius labiau nei kiti akcentavo išeivijos ypatingą vaidmenį kovoje dėl Lietu-

vos išlaisvinimo. Išeivijos, kaip kovotojų, apibrėžimą iš esmės atitiko A. Maceinos mintys apie protesto ir tremties sąmonę. Siekdamas įgyvendinti savo pateiktą lietuvių diasporos programą, M. Krupavičius bandė mobilizuoti visas išeivijos pajėgas, aiškiai nubrėždamas politinius išeivijos uždavinius, tuo tarpu A. Maceinai labiau rūpėjo ateitininkų, lietuvių emigrantų egzistencinės nuostatos. A. Maceinos protesto sąmonė, tremtinio apibrėžimas buvo nelabai priimtinas to meto ateitininkams ir savo radikalumu prilygo M. Krupavičiaus keltiems reikalavimams. Todėl A. Maceiną, kaip ir M. Krupavičių, galima laikyti konservatyvios išeivijos sampratos propaguotoju.

J. Girnius daugiau dėmesio skyrė išeivijos kultūriniam gyvenimui palaikyti. Jo nubrėžtos gairės buvo detali emigrantų lietuviškos tapatybės formavimo programa pradedant lietuvių kalbos kultivavimu ir baigiant vasaros stovyklų organizavimu jaunimui. Jis atsisakė rezistencinių tikslų okupuotos Lietuvos atžvilgiu, kvietė palaikyti ryšį su okupuotu kraštu ir primygtinai nevertė lietuviams emigrantams egzistenciškai patirti išeivio tremtinio dalios. Tai modernus lietuvių išeivijos tikslų vertinimo būdas. Savo pagrindiniuose darbuose jis apie Lietuvos išlaisvinimo uždavinius išvis nepasisakė. Taip elgėsi gal dėl to, kad Lietuvos vadavimo reikalus atidavė išeivijos politikams arba manė, kaip ir kai kurie jaunosios kartos atstovai, kad Lietuvos laisvę daugiausia nulems okupuotos Lietuvos lietuviai (G. Damušytė, 1986).

Išvados

1. 1961 m. J. Girnius filosofiniuose tautos susidarymo, tautinės savimonės augimo

svarstymuose prieina prie išvados, kad gimtojo krašto netektį galima kompensuoti didesniu lietuvių diasporos sąmoningumu, kuris pasireiškia kultūriniais laimėjimais, gilesniu tautinių vertybių supratimu. Jo nuomone, išlaikant tokį sąmoningumo lygį buvo galima atsilaikyti nutautėjimo procesui.

2. Ateitininkams tautinio sąmoningumo šaltiniai išeivijoje buvo pareiga ir tėvynės meilė. Augant nutautėjimo problemai, vis labiau buvo keliamas pareigos savo tautai principas.
3. Ateitininkai–konservatoriai, vadovaujami M. Krupavičiaus, suteikė išeivijai ypatingą vaidmenį siekiant lietuviškos kultūros išsaugojimo, Lietuvos išlaisvinimo. Išeivijai vienintelį kovotojų už lietuviškuosius siekius statusą suteikė ir A. Maceina. Ši kryptis labai aiškiai siejo tautinį identitetą su religiniu.
4. Modernusis žvilgsnis, kuriam geriausiai atstovavo J. Girnius, apėmė vien tik lietuviškos kultūros vystymo, lietuvių bendruomenės išsaugojimo išeivijoje uždavinius. Modernusis ateitininkų sparnas kultūrą ir tautinę bendruomenę vertino labiau negu kraštą ir to tiesiogiai nesiejo su religiniais įsitikinimais.
5. M. Krupavičiaus ir J. Girniaus pateiktos lietuvių emigracijoje puoselėjimo, išsaugojimo programos iš esmės paremtos etinėmis kategorijomis. Didžiausios svarbos vaidmuo autorių suteikiamas dalyvavimui PLB ir kitų lietuviškų organizacijų veikloje.

LITERATŪRA

- Ateitininkai // Lietuvių enciklopedija. T. 1. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953.
- Bučinskytė I. Išeivijos ir krašto santykių problema ateitininkų periodikoje // *Akiračiai*, 2003, Nr. 3 (347).
- Damušytė G. Mes bendroje kovoje // *Ateitis*, 1986, Nr. 4.
- Drunga M. Keturiasdešimtųjų metų karta: mažumos grupė ar atsinaujinimo sąjūdis? // *Metmenų laisvieji svarstymai 1959–1989*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993.
- Girnius J. Idealas ir laikas // *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis, 1995.
- Girnius J. Tauta ir tautinė ištikimybė // *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis, 1995.
- Grigas R., Genzelis B., Gaižutis A., Bagdonavičius V., Astra L., Trinkūnienė I., Krupavičius A., Šarkutė V., Laurėnas V., Stankūnienė V. ir kt. Tautinės tapatybės dramaturgija. Vilnius: VPU leidykla, 2005.
- Kavolis V. Generacijos identiteto atspindžiai // *Metmenų laisvieji svarstymai 1959–1989*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993.
- Kisieliū P. V. Lašas cementinėje aikštėje // *Ateitis*, 1976, Nr. 3.
- Komentarai // *Ateitis*, 1965, Nr. 4; 7; 8; 9; 10.
- Krivickas V. Tautiškas vakar ir šiandien // *Metmenų laisvieji svarstymai 1959–1989*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993.
- Krupavičius M. Lietuviškoji išeivija. Torino: Saleziečių spaustuvė, 1959.
- Kučas A. (red.) Amerikos lietuvių istorija. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971.
- Kudirka J. Pavergtos Lietuvos padėtis studento akimis // *Ateitis*, 1974, Nr. 6.
- Laučka J. B., Yla S. Atsiliepimai į prof. Antano Maccinos laišką // *Ateitis*, 1975, Nr. 2. P. 39, 41.
- Lietuvių Charta, iš A. Adomėnas. Mintys mūsų išlikimui // *Pasaulio lietuvis*, 1989.
- Liulevičiai A. ir A., Yla S. Atsiliepimai į prof. A. Maccinos laišką // *Ateitis*, 1975, Nr. 1.
- Maccina A. Protestas ir tremtis // *Ateitis*, 1975, Nr. 1; 2; 3; 4.
- Margarita M. Atsiliepimai į prof. A. Maccinos laišką // *Ateitis*, 1975, Nr. 140.
- Nyka-Niliūnas A. Veidu į žmogų, veidu į kultūrą // *Naujasis Židinys*. 1995, spalio.
- Šliogeris A. Juozas Girnius ir egzistencinė filosofija // Girnius J. *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis, 1991.
- Sušinskas A. Gyvoji ateitininko dvasia // *Ateitis*, 1955, Nr. 8.
- Sužiedėlis A. Protas, jausmai ir Lietuva // *Ateitis*, 1956, Nr. 4.
- Sužiedėlis S. Mūsų jaunimas šeimoje ir organizacijoje // *Aidai*, 1949, Nr. 22, p. 31.
- Sverdiolas A. Juozo Girniaus praktinė filosofija // Girnius J. *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis, 1995.
- Sverdiolas A. Maccinos filosofinis kelias // A. Maccina. *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 1991.

THE STANDPOINTS OF ATEITININKAI TO PRESERVE NATIONAL IDENTITY

Genutė Gedvilienė, Aurimas Šukys

Summary

The problem of the national identity was very acute after the collapse of the soviet regime in Lithuania. This happened because it was not fully allowed to practise national virtues on official as well as on daily level during the soviet time. The „homo sovieticus“ species were artificially intruded into the consciousness of Lithuanian citizens. The period of last 15 years is still the time of searching for modern national identity. One way migration from Lithuania to the Western World proves the fact that people do not really feel, what does it mean to be a Lithuanian nowadays. The experience of Ateitininkai in the West

keeping the national identity alive could be a good outcome of the Lithuanian identity crisis today.

Ateitininkai were an influential catholic youth organization that was established in 1911 in Lithuania. Part of them retreated to the West together with the first wave of Lithuanian emigrants of the Second World War. The same problem of national identity was very important and challenging to all of them. The organization, regenerated abroad, followed the ideas and principles of its predecessors. Ateitininkai actively cooperated in the creation of Lithuanian Diaspora, i.e. the World Lithuanian Community. They assumed the

participation in this activity as direct duty arising out of their ideology.

The members of „Ateitis“ federation considered Lithuanian Diaspora as their moral and cultural community. As an example of such community frequent references to Jewish Diaspora were indicated in the texts by Ateitininkai. The conservative members of the organization attached high importance to the role of emigration in preserving Lithuanian identity and efforts to liberate Lithuania. They also raised the importance of the country in the life of nation. M. Krupavičius, the leader of the conservative members, the national identity combined directly with the catholic identity and religious beliefs. Meanwhile Ateitininkai-modernists liberalised the cultural active participation of Lithuanian emigrants. They thought that creation of strong moral and cultural community in exile is more important for Lithuanian emigrants than to think of their own country. J. Girnius, the leader of this group, raised the idea that the loss of the fatherland can be compensated by stronger consciousness of Diaspora. This was actually realised through

numerous cultural achievements, better understanding of national virtues. The sources of national consciousness were love and responsibility for their own nation. The programs to preserve national identity and retain against the denationalization, presented by M. Krupavičius and J. Girnius, were actually based on ethical values, such as responsibility, duty, guiltiness etc.

The efforts made by ateitininkai to make national identity stronger were very important for the creation of Lithuanian Diaspora. Despite certain facts that their ideological considerations sometimes contravened the practise of organisation or some of its members, ateitininkai were the vanguard of Lithuanian Diaspora in the Catholic community after the Second World War. They created a strong national identity that helped them to remain Lithuanians until the end of the cold war.

Keywords: Lithuanian diaspora, national identity, members of Ateitininkai organization, emigrants, catholic, love for motherland, duty, nurturance of identity, conservative, modern.

Įteikta: 2006 07 12

Priimta: 2007 06 30